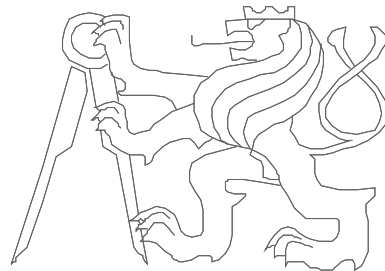

Pokročilé architektury počítačů

01

Úvodní přednáška

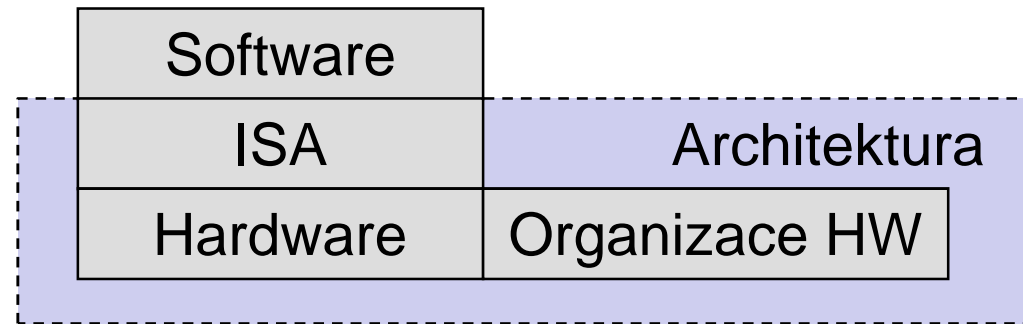

České vysoké učení technické, Fakulta elektrotechnická

Osnova přednášky

- Obsah a cíl předmětu Pokročilé architektury počítačů
- Podmínky absolvování předmětu
- Princip počítačů řízených tokem příkazů a tokem údajů
- Pojem paralelního zpracování; Vícejádrové, víceprocesorové a vícepočítačové systémy
- Amdahlův a Gustavsonův zákon
- Výkonové metriky
- Současné trendy

Obsah a cíl předmětu

- Dva různé procesory mohou implementovat stejnou ISA, ale mohou se lišit v organizaci i v hardwarové realizaci (různé pipeline, organizace cache,...)
- Organizace – pohled „shora“ na návrh počítače (paměťový subsystém, struktura sběrnic,...)
- Hardware – pohled „zdola“ (logické obvody, technologie,...)

Obsah a cíl předmětu – přednášky

1. Úvodní přednáška

Úvod do moderní architektury počítačů; počítače řízené tokem instrukcí (control driven) a tokem údajů (data driven a demand driven). Klasifikace počítačových architektur podle Flynna; Vícejádrové, víceprocesorové a vícepočítačové systémy, pojem paralelního zpracování. Amdahlův a Gustafsonův zákon. Výkonové metriky.

2. Přednáška - Paralelismus a Programování paralelních systémů I

Paralelismus na úrovni instrukcí, vláken, programů a dat. Časový a prostorový paralelismus. Bernsteinovy podmínky paralelismu, datová a řídicí závislost. Úvod do programování paralelních systémů. Rozvrhování programů (statické, dynamické) a eziprocessorová/meziprocessorová komunikace a synchronizace. Výpočtová granularita a zrnové balení. Mapování procesů a dat.

3. Přednáška - Programování paralelních systémů II

Způsoby programování paralelních systémů - použití Message Passing Interface (MPI) a Open Multi-Processing (OpenMP) pro tvorbu paralelních programů.

4. Přednáška - Programování paralelních systémů III

GPU (Graphics processing unit) a GPGPU (General-purpose computing on GPU).

5. Skalární procesor: Cesta instrukce a dat z vedlejší paměti až k procesoru z pohledu hierarchie pamětí, operačního systému a procesoru.

6. Predikce a předvýběr instrukcí

Obsah a cíl předmětu – přednášky

7. Přednáška - Od skalárního procesoru k superskalárnímu .

Pokročilé techniky instrukčního toku

8. Přednáška - Spelukace

Spekulativní provádění instrukcí a podpora přesného přerušení. Procesory VLIW a EPIC.
Využití datového paralelismu, SIMD a vektorové instrukce v ISA.

9. Přednáška - Multiprocesorové systémy a problém koherence

Architektury multiprocesorových počítačů. Systémy s distribuovanou a sdílenou pamětí (DMS, SMS). Architektury symetrických multiprocesorových počítačů (SMP). Způsoby zajištění koherence v SMP. Pravidla pro provádění paměťových operací, zajištění sekvenční konzistence, slabší modely paměťové konzistence.

10. Přednáška - Časový a prostorový paralelizmus v praxi

Ukázka vybraných partií na procesoru Intel Nehalem

11. MPP a clustery, propojovací sítě

12. Přednáška - Architektura I/O podsystému.

13. Perspektivy a omezení dalšího rozvoje

Obsah a cíl předmětu – cvičení

část I – Verilog a popis hardwaru počítače

Seminární projekt: Návrh jednoduchého procesoru

část II – Programování paralelních systémů

Seminární projekt: Tvorba paralelního programu pro vícejádrový víceprocesorový paralelní výpočetní systém

část III – Samostatná práce a prezentace výsledků seminárních projektů

Podmínky absolvování předmětu

- Účast na cvičeních – povinná
(2 absence bez doložení potvrzení od lékaře povoleny)
- Odevzdání všech seminárních projektů
- Zkouška:
 - úspěšné absolvování písemné části zkoušky (min. 60%)
 - ústní část zkoušky

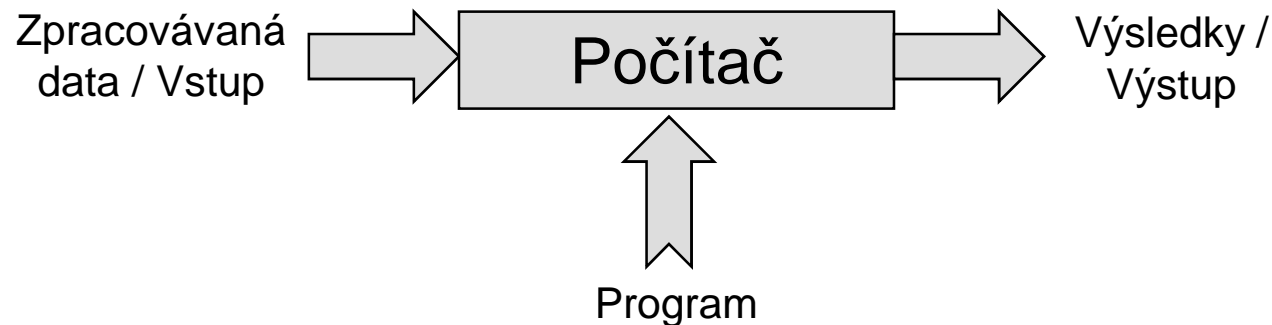
Stránky předmětu: <https://edux.feld.cvut.cz/courses/A4M36PAP>

Literatura:

- Hennesy, J. L., Patterson, D. A.: Computer Architecture : A Quantitative Approach, Third Edition, San Francisco, Morgan Kaufmann Publishers, Inc., 2002
- Shen, J.P., Lipasti, M.H.: Modern Processor Design : Fundamentals of Superscalar Processors, First Edition, New York, McGraw-Hill Inc., 2004
- Grama A., Gupta, A. et al.: Introduction to Parallel Computing, Second Edition, Addison Wesley, 2003

Obecnější pohled na počítač a jeho činnost

- Pokud pod pojmem *počítač* budeme rozumět univerzálně použitelné zařízení na automatické zpracování dat, potom:

- Program může být definován jako specifikace množiny operací nad operandy (zpracovávanými daty), které jsou potřeba k vykonání požadované úlohy (získání výsledků).
- $F = (A * B + C * D) / (E + 2)$,
A, B, C, D, E – vstupy; F – výstup;
zápis v programovacím jazyce vedoucí k výsledku – program

Obecnější pohled na počítač a jeho činnost

$$\text{Uvažujme: } F = (A * B + C * D) / (E + 2)$$

Control Flow přístup:

- Mult Reg1, A, B
- Mult Reg2, C, D
- Add Reg1, Reg1, Reg2
- Add Reg2, E, 2
- Div F, Reg1, Reg2
- Write F

Činnost počítače je určena
sekvencí instrukcí...

Obecnější pohled na počítač a jeho činnost

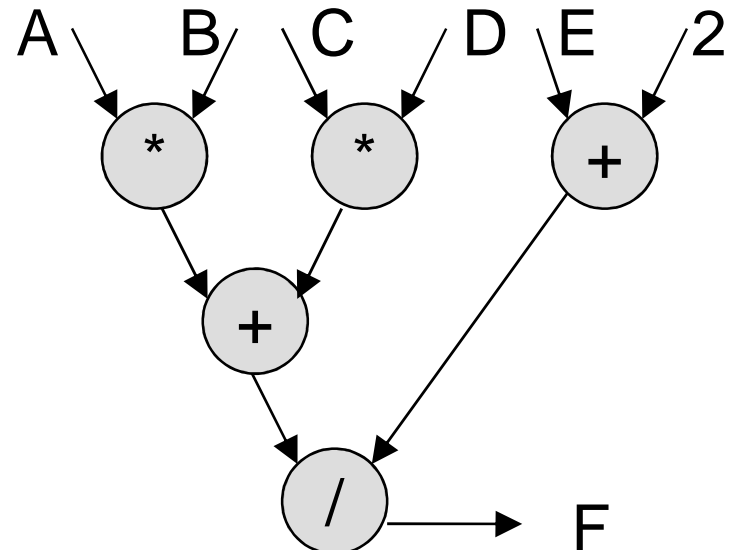
$$\text{Uvažujme: } F = (A * B + C * D) / (E + 2)$$

Control Flow přístup:

- Mult Reg1, A, B
- Mult Reg2, C, D
- Add Reg1, Reg1, Reg2
- Add Reg2, E, 2
- Div F, Reg1, Reg2
- Write F

Činnost počítače je určena sekvencí instrukcí...

Data Flow přístup:

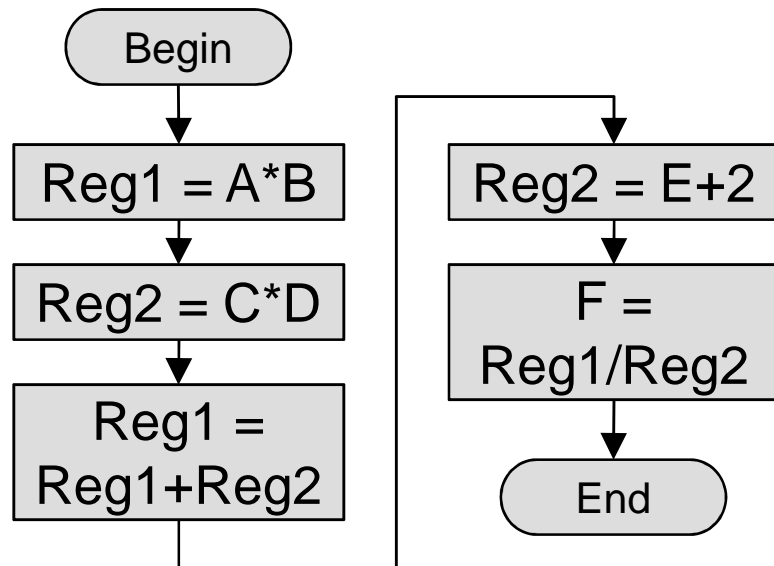

Činnost počítače určují žádosti o výsledek (demand driven), nebo přítomnost operandů (data driven)..

Obecnější pohled na počítač a jeho činnost

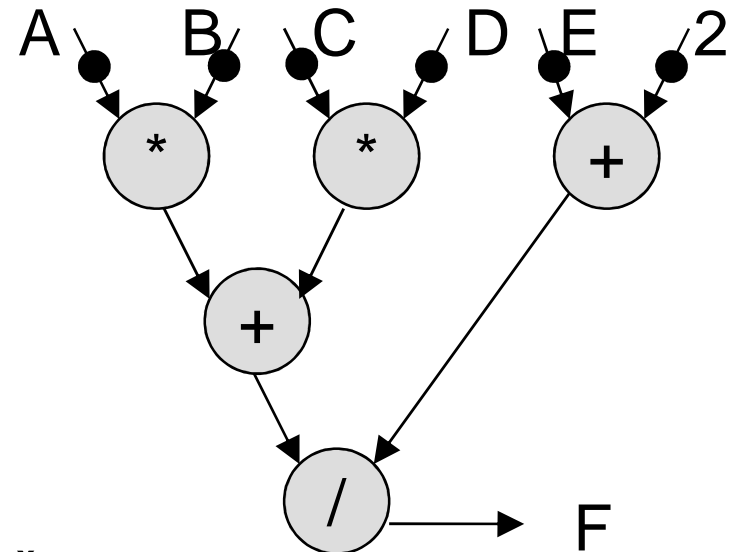
$$\text{Uvažujme: } F = (A * B + C * D) / (E + 2)$$

Control Flow přístup:

Činnost počítače je určena sekvencí instrukcí...

Data Flow přístup:

Činnost počítače určují žádosti o výsledek (demand driven), nebo přítomnost operandů (data driven)..

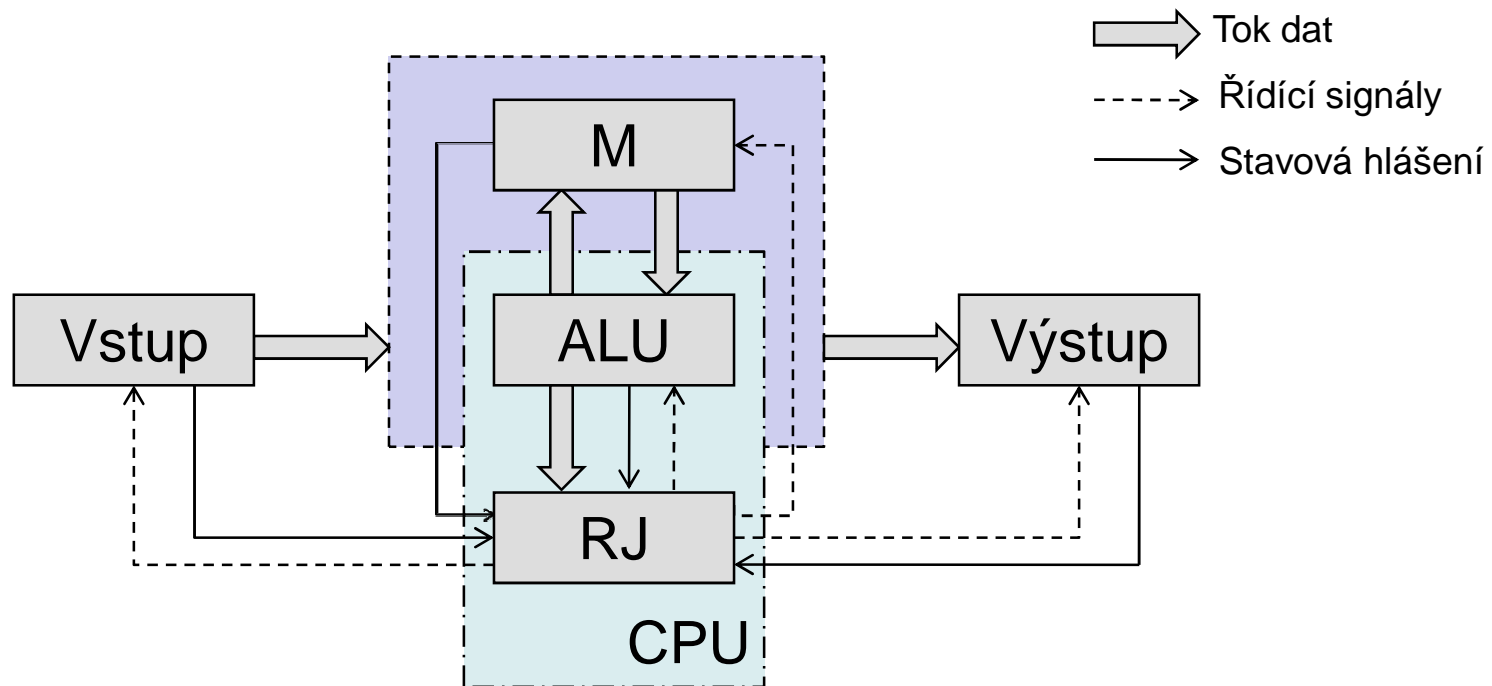
Control Flow vs. Data Flow

- Instrukce se vykonávají sekvenčně tak, jak jsou zapsány, resp. jak to určuje čítač instrukcí (program counter).
Explicitní přenosy řízení se realizují skokovými instrukcemi...
→ Imperativní programování
- Případné vykonávání instrukcí (z důvodu lepšího využití HW) v jiném pořadí nesmí dávat jiný výsledek!

- Instrukce v DF počítači se realizuje jako šablona, kterou tvoří operátor, příjemce operandu a určení výsledku. Instrukce se vykoná vždy, když jsou dispozici potřebné operandy...
- Pořadí vykonávání instrukcí je dáno datovými závislostmi a dostupností prostředků
→ Nezávislost instrukce od umístění v programu

Control Flow

- Čtyři hlavní subsystémy (von Neumann): Operační paměť (M), Aritmeticko-logická jednotka (ALU), Řídicí jednotka (RJ), Vstupně-výstupní subsytém (V/V)
- RJ – řídí vykonávání instrukčního cyklu (fáze výběru, dekódování, vykonání)

Data Flow

Základní elementy:

- Uzly (add, if, switch, merge, not,...), hrany (datové, řídicí), tokeny (datové, řídicí)

Architektura:

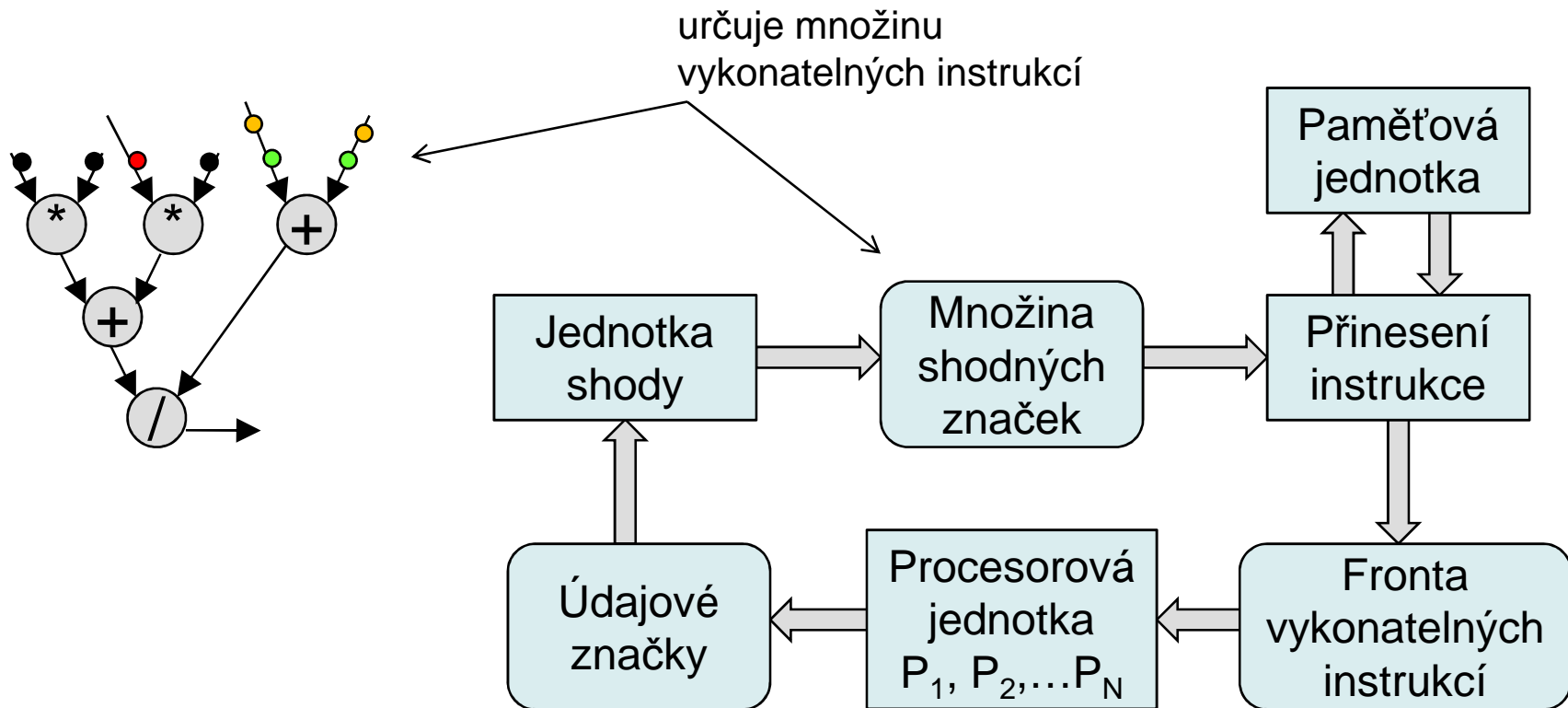
- Statická (povolen jeden token na hranu – dáno konstrukcí grafu.. takže není důvod umísťovat jeden uzel na vícero VE; programový graf je staticky alokovan na fyzické VE)
- Dynamická (více tokenů, pořadí identifikováno značkou)
- Hybridní (více tokenů; dva módy vykonávání: 1. FIFO (přicházející tokeny jsou řazeny do fronty), 2. pořadí identifikováno značkou)

Vykonávání:

- Statické (vykonání operace pokud výstup neobsahuje tokeny, na vstupu může být i vícero tokenů),
- Dynamické

Data Flow

Dynamická architektura DF počítače

Data Flow – Mechanizmy podpory DF

- Zjišťování podmínek vykonání uzlů a detekce vykonatelných uzlů
- Přiřazování vykonatelných uzlů procesorům
- Posouvání tokenů mezi uzly (posun vygenerovaného tokenu k příjemci)
- Dynamické vytváření instancí uzlů (příp. subgrafů) – smyčky v DF grafu...
- Rozlišení tokenů náležících různým instancím téhož uzlu
- Komunikace s vnějším světem
- Detekce ukončení programu

Závěrem k Data Flow architektuře

- Rozvoj v 70-tých až 80-tých letech
- Nyní princip DF v jednoúčelových zařízeních (zejména na bázi FPGA),

například v rekonfigurovatelném SoC např. pro dekódování MPEG4 videa [1] (9 hierarchických FSM, 31 stavů, 44 přechodů, 89 SDF uzlů),

nebo v koprocesoru pro zpracování obrazu [2] (rozpoznávání čárového kódu)

a jiných...

Zdroje:

[1] Sunghyun Lee , Sungjoo Yoo , Kiyoungh Choi: Reconfigurable SoC Design with Hierarchical FSM and Synchronous Dataflow Model (2002).

[2] Richard Thavot, Romuald Mosqueron et al. : Dataflow design of a co-processor architecture for image processing. DASIP 2008, Bruxelles, Belgium, 24-26 November 2008.

[3] John A. Sharp: Data Flow Computing: Theory and Practice

[4] <http://comjnl.oxfordjournals.org/cgi/reprint/33/3/230>

Klasifikace počítačových architektur podle Flynna

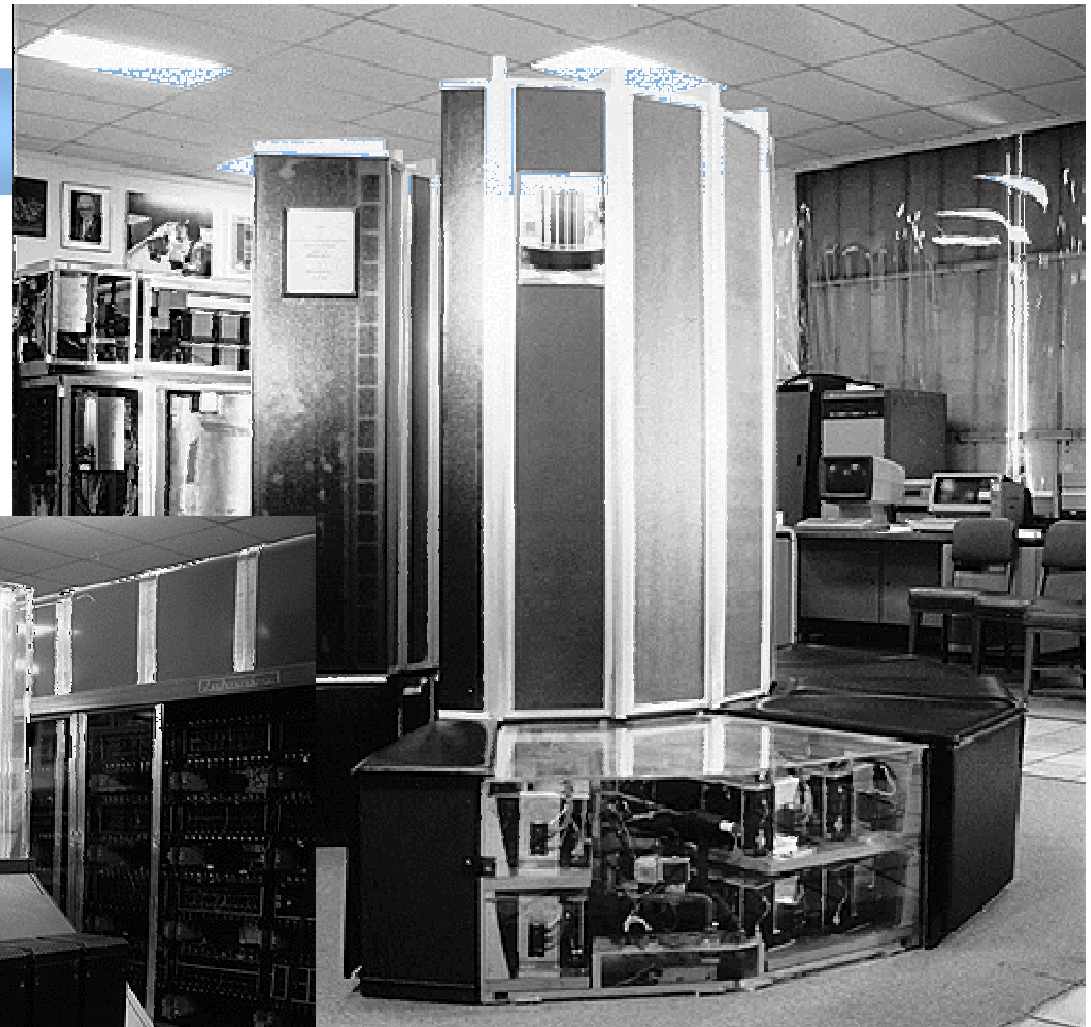
- **SISD** (Single Instruction stream Single Data stream)
klasická architektura von Neumann bez zavedení paralelizmu
- **SIMD** (Single Instruction stream Multiple Data stream)
vícenásobné PE; historicky: CM-5, ILLIAC IV; maticové a vektorové počítače; dnes v podobě rozšíření ISA pro práci na krátkých vektorech (MMX, SSE,..), také v GPU → tj. lokální podpora
- **MISD** (Multiple Instruction stream Single Data stream)
pipelining? Ano/ne? ; Uplatnění ve Fault-tolerant systémech – zpracovávání stejného datového proudu, porovnávání výsledků;
- **MIMD** (Multiple Instruction stream Multiple Data stream)
vícevláknové, vícejádrové, víceprocesorové, vícepočítačové systémy (Cluster, Grid, Cloud)
 - SPMD (Single Program stream Multiple Data stream)
 - MPMD (Multiple Program stream Multiple Data stream)

Pohled do historie

Cray II

Nejrychlejší na světě od
1985 do 1989.

1,9 Gflops špičkový výkon

Cray I (1976)

Zdroj:<http://ed-thelen.org/comp-hist/Shustek/ShustekTour-03.html>

Další superpočítač své doby od firmy Cray

A4M36PAP Pokročilé architektury počítačů

Další superpočítač své doby od firmy Cray

- **Cray XT5-HE (nyní nejvýkonnější systém – září 2010)**
- **MPP (Massively Parallel Processor)**
- **Výkon 1 759 000 Gflops (Rmax), Rpeak = 2,3 PFlops**
- **224 162 výpočetních elementů (37 376 procesorů)**
- **dual hex-core AMD Opteron 2435 (Istanbul) procesory na 2.6GHz (10.4 GFlops)**
- **300TB paměti**
- **disková kapacita 10.7 PB**
- **Linux**

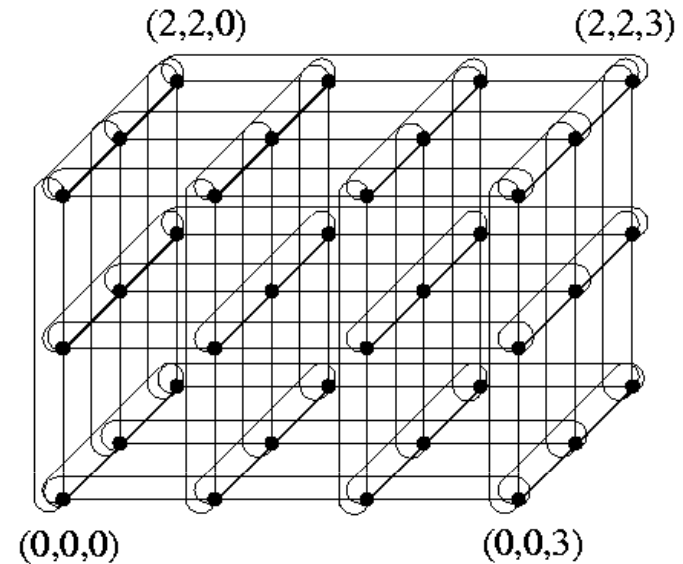
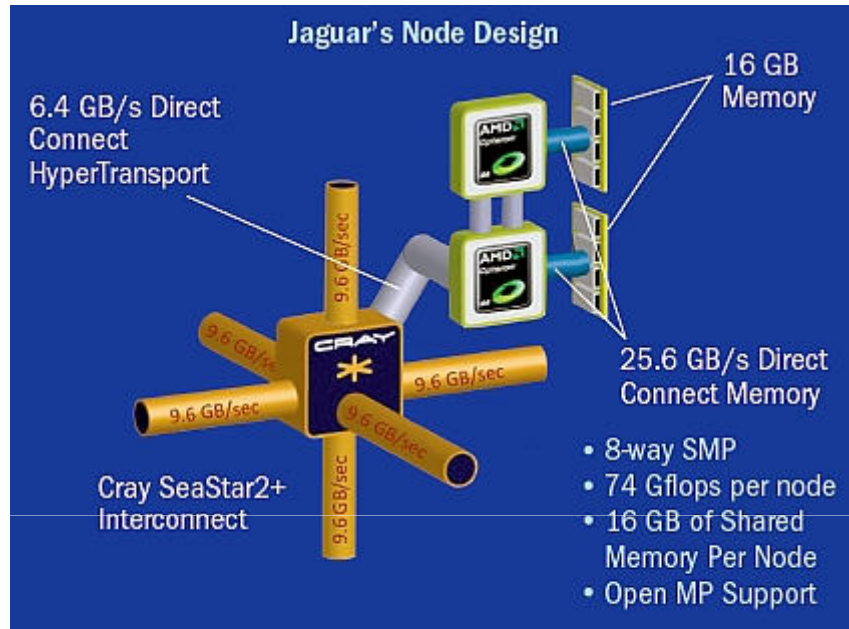
Zdroje informací:

<http://www.top500.org/system/details/10184>

<http://www.nccs.gov/computing-resources/jaguar/>

Cray XT5-HE

- Jeden uzel (node) – dva 6-jádrové procesory
- Každý uzel – 25.6 GB/s přístup do lokální paměti, 6.4GB/s do sítě
- Uzly jsou pospojovány do 3D toroidu
- 12 OpenMP nebo MPI úloh v uzlu, MPI mezi uzly
- Knihovny pro posílání zpráv: MPI 2.0, SHMEM

<http://www.scidacreview.org/0901/html/hardware.html>

Porovnání 500 nejvýkonnějších systémů světa – září 2010

Architektura

- Cluster (85%), MPP (15%), Jiné (0,4%)

Operační systém

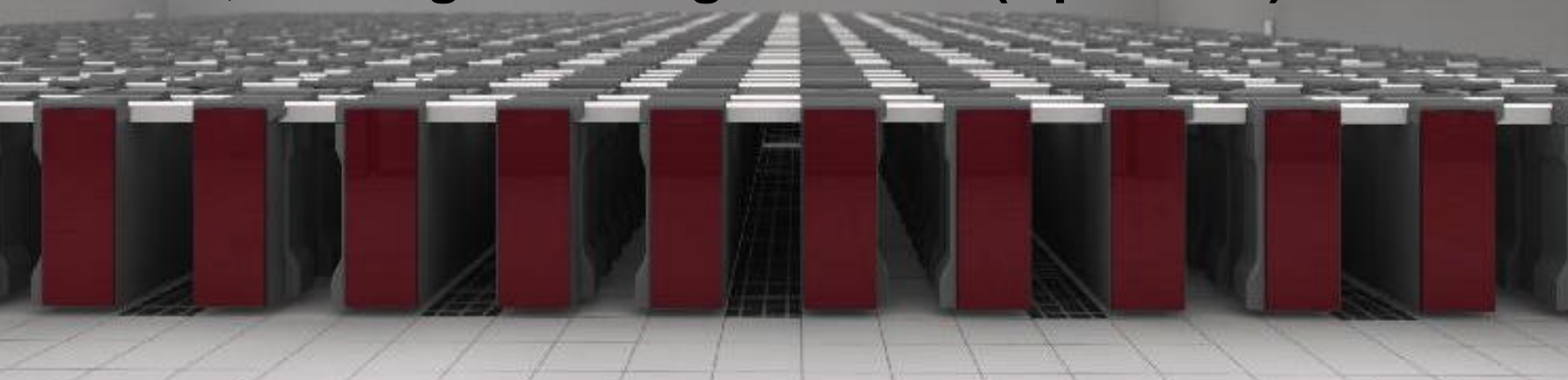
- Linux (91%), Unix (4,4%), Windows (1%)

Počet výpočetních elementů (VE)

- 2049-4096 (22%), 4k - 8k (58%), 8k – 128k (18%),
více než 128 000 VE (1%)
- Nejpočetnější zastoupení výrobců v horní 30
Cray (9), IBM (7), Sun Microsystems (3)

Nyní nejvýkonnější – září 2011

- **K computer, Fujitsu Cluster**
- **SPARC64 VIIIfx 2.0GHz (16 GFlops),**
- **Tofu interconnect (6-dimenzionální toroid)**
- **Cores: 548 352, (68 544 procesorů), 45nm**
- **Výkon 8 162 000 GFlops (Rmax), Rpeak = 8,77 Pflops**
- **Linux, Message Passing Interface (Open MPI)**

<http://top500.org/system/details/10810>

Zdroj obrázku: http://campaign.dubib.com/news/9257_supercomputer-k-computer-takes-first-place-in-world

Amdahlův zákon

- Zrychlení (Speed-up):

$$S(n) = \frac{T(1)}{T(n)}$$

Efektivnost:

$$E(n) = \frac{S(n)}{n} = \frac{T(1)}{nT(n)}$$

kde $T(1)$ je čas vykonání úlohy na jednom VE,
 $T(n)$ na n VE, a n je počet VE.

Když použijeme 2 VE dosáhneme 2 krát lepší čas?

Amdahlův zákon

- Zrychlení (Speed-up):

$$S(n) = \frac{T(1)}{T(n)}$$

- Efektivnost:

$$E(n) = \frac{S(n)}{n} = \frac{T(1)}{nT(n)}$$

kde $T(1)$ je čas vykonání úlohy na jednom VE,
 $T(n)$ na n VE, a n je počet VE.

Amdahlův zákon

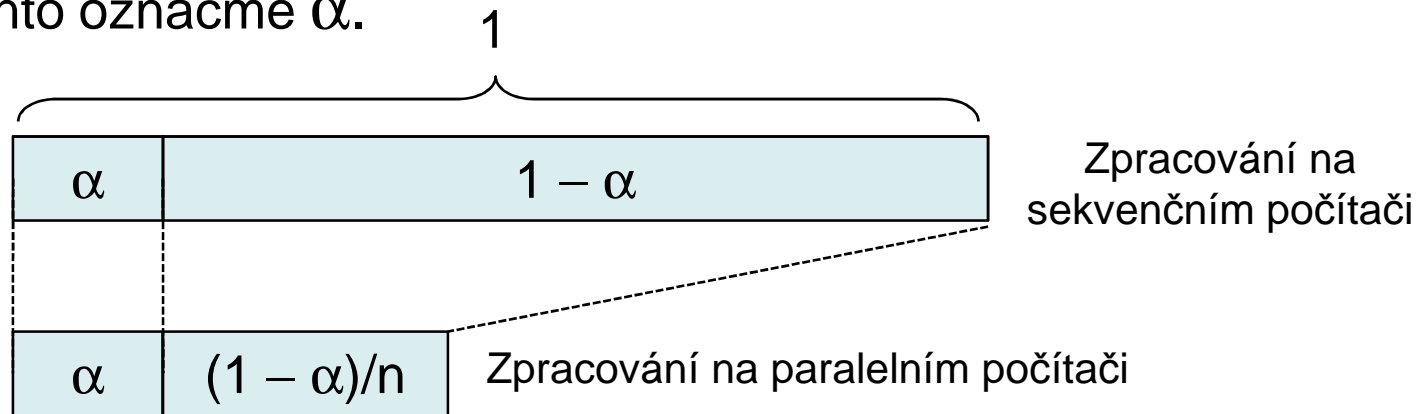
- Příklad: Máme sekvenční počítač (jeden VE). Výpočet trvá 10 hodin, z toho 1 hodina je neparalelizovatelná část, zbytek může být paralelizován. Nezávisle na tom, kolik VE bychom měli k dispozici, nikdy nedosáhneme čas pod 1 hodinu.

Tudíž pro $n \rightarrow \infty$:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} S(n) = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{T(1)}{T(n)} = \frac{10}{1} = 10$$

Amdahlův zákon

- Každý program obsahuje nějaké procento sekvenční části. Toto procento označme α .

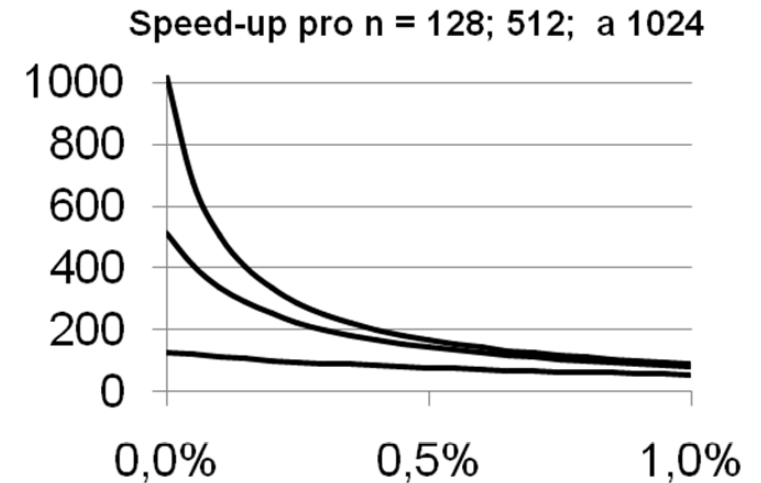
$$S(n) = \frac{T(1)}{T(n)} = \frac{\alpha + 1 - \alpha}{\alpha + (1 - \alpha)/n} = \frac{n}{(n - 1)\alpha + 1}$$

$$\lim_{n \rightarrow \infty} S(n) = \lim_{n \rightarrow \infty} \frac{n}{(n - 1)\alpha + 1} = \frac{1}{\alpha}$$

Amdahlův zákon

- Příklad. Necht' $\alpha = 0,05$ (5%).

Pro $n = 5$:	$S(5) = 4.17$
$n = 10$:	$S(10) = 6.9$
$n = 100$:	$S(100) = 16.9$
$n \rightarrow \infty$:	$S(\infty) = 20$

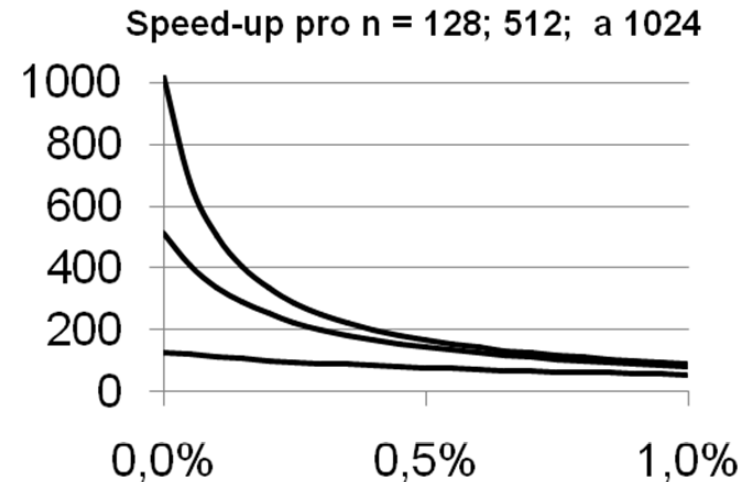

Kolik VE by jste si koupili?

Amdahlův zákon

- Příklad. Necht' $\alpha = 0,05$ (5%).

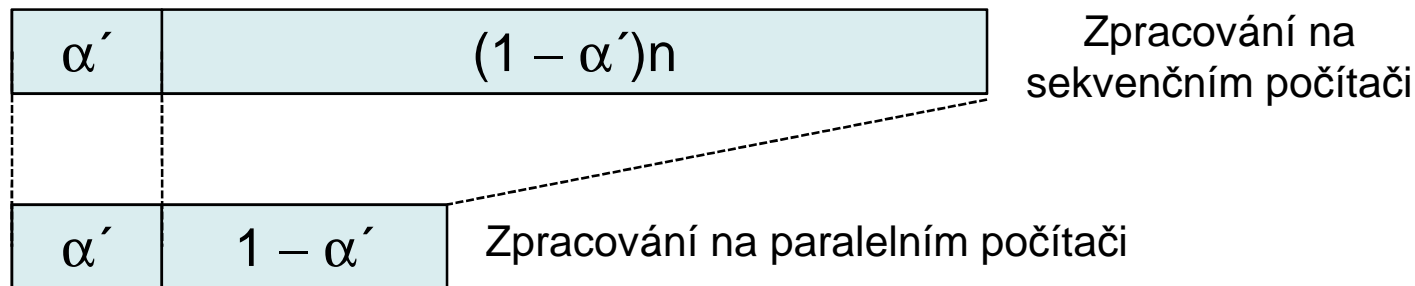
Pro $n = 5$:	$S(5) = 4.17$
$n = 10$:	$S(10) = 6.9$
$n = 100$:	$S(100) = 16.9$
$n \rightarrow \infty$:	$S(\infty) = 20$

- Cray XT5-HE má však $n = 224\ 162$,
K computer $n = 548\ 352$.
77% nejvýkonnějších systémů má nad 4k VE.
Je takto velký počet jader efektivně využitelný? / Pro jaký
typ problémů jsou tyto systémy určeny?

Gustafsonův zákon

- Příklad: Máme paralelní počítač (n VE). Výpočet trvá 10 hodin, z toho 1 hodina je neparalelizovatelná část, zbytek je paralelizován. Kdybychom tu samou úlohu řešili na sekvenčním počítači pak by výpočet trval $T(1) = 1 + n \cdot 9$ hodin. Tudíž je $S(n) = (1 + n \cdot 9) / 10$; a tedy $S(n \rightarrow \infty) = \infty$.

$$S(n) = \frac{T(1)}{T(n)} = \frac{\alpha' + (1 - \alpha')n}{\alpha' + 1 - \alpha'} = n - (n - 1)\alpha'$$

$$\alpha' \rightarrow 0 \Rightarrow S(n) \rightarrow n$$

Gustafsonův zákon

- Příklad. Necht' $\alpha' = 0,05$ (5%).

$$\text{Pro } n = 5: \quad S(5) = 4.8$$

$$n = 10: \quad S(10) = 9.55$$

$$n = 100: \quad S(100) = 95.05$$

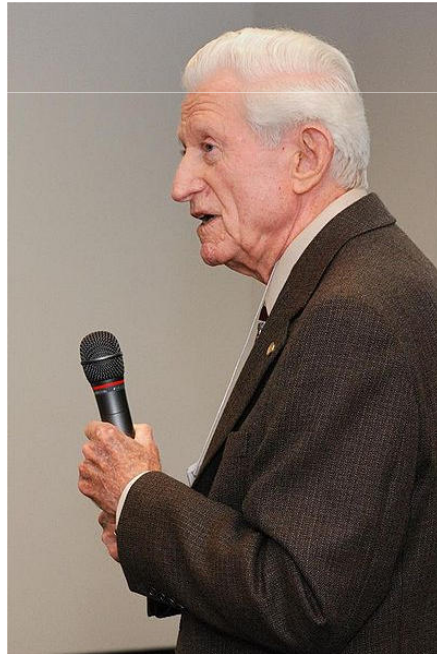
$$n \rightarrow \infty: \quad S(\infty) = \infty$$

Shrnutí:

- Amdahl: Jak dlouho bude trvat zpracování sekvenční části programu na sekvenčním počítači, tak dlouho bude trvat zpracování sekvenční části programu na paralelním počítači.
- Gustafson: Jak dlouho bude trvat zpracování sekvenční části programu na paralelním počítači, tak dlouho bude trvat zpracování sekvenční části programu na sekvenčním počítači.
- V čem se tedy liší? α není totéž co α' ; G. zákon předpokládá měnící se velikost problému s měnícím se výpočetním prostředím

Amdahl vs. Gustafson

- born November 16, 1922
- Amdahl, G.M., Validity of single-processor approach to achieving large-scale computing capability, *Proceedings of AFIPS Conference*, Reston, VA. 1967. pp. 483-485.

- born January 19, 1955
- Gustafson, J.L., Reevaluating Amdahl's Law, *CACM*, 31(5), 1988. pp. 532-533.

[1] http://en.wikipedia.org/wiki/Gene_Amdahl

[2] http://en.wikipedia.org/wiki/John_Gustafson_%28scientist%29

Amdahlův a Gustafsonův zákon

- **Příklad**

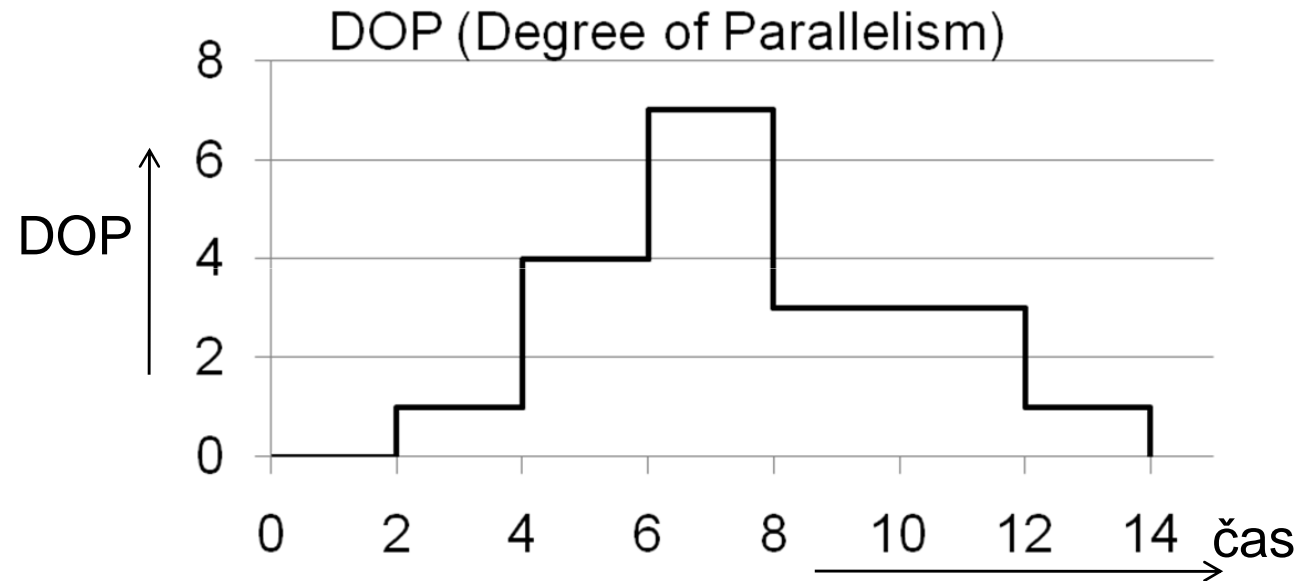
Máme možnost vyměnit stávající procesor (VE) za nový, 10 krát výkonnější. Současný procesor je vytížen na 50%, zbytek času (50%) čeká na I/O operace. Jaké celkové zvýšení výkonu by přinesla výměna procesoru?

- **Příklad**

Předpokládejme, že jsme dosáhli zrychlení 80x na systému se 100 procesory. Jaká část (procento) programu je sekvenční? Kolik procent času trvá zpracování sekvenční části programu na tomto systému? Jsou tyto procenta stejná?

Výkonové metriky

- Stupeň paralelizmu
definován počtem VE používaných na vykonávání programu v
daném časovém okamžiku

$$DOP_{STR} = \frac{\sum_i DOP_i \cdot \Delta t_i}{\sum_i \Delta t_i} = \frac{1}{t_n - t_0} \sum_i DOP_i \cdot \Delta t_i = \frac{1}{14 - 2} (1 \times 2 + 4 \times 2 + 7 \times 2 + \dots)$$

Výkonové metriky

- Srovnávání výkonu – který počítač je nejlepší?

	počítač A	počítač B	počítač C
program 1	12 min	1 hod	1 hod
program 2	20 min	40 min	10 min
program 3	5 hod	1 hod	2 hod

Výkonové metriky

- Čas vykonání programu:

$$T = IC \cdot CPI \cdot T_{CLK}$$

IC – počet instrukcí programu (Instruction Count)

CPI – počet cyklů na jednu instrukci (Cycles per Instruction)

T_{CLK} – perioda hod. signálu (doba cyklu)

Pro danou ISA je návrh procesoru zejména optimalizací CPI a T_{CLK} .

- MIPS (Milion Instructions per second) kde $IPS = IC / T = IPC_{str} \cdot f_{CLK}$,
MOPS (Operations), MFLOPS (Floating point Operations) - vše relativně k ISA, závislé od samotného programu...

- Programová propustnost:

$$W = 1 / T = IPC \cdot f_{CLK} / IC$$

IPC – Instructions per Clock

Výkonové metriky

Příklad

Procesor o frekvenci 2 GHz je použit na vykonání programu s následujícím mixem instrukcí a počtem hodinových cyklů. Určete střední hodnotu CPI, rychlost vykonávání programu MIPS, čas vykonání programu T , a programovou propustnost W_p .

Typ instrukce	Počet instrukcí	Počet hod. cyklů
Celočíselní aritmetika	45000	1
Přenos údajů	32000	2
Pohyblivá řádová čárka	15000	3
Přenos řízení(skoky)	8000	2

Značení

- Perioda hodinových cyklů: T_{CLK}
- Frekvence hodinových cyklů: f
- Velikost programu (počet instrukcí v programu): IC
- Celkový počet cyklů na vykonání programu: C

Výkonové metriky

Nechť množina $\{ R_i \}$ jsou vykonávací rychlosti programů $i = 1, 2, \dots, m$ měřeny v MIPS (MFLOPS), resp. IPS (FLOPS)

- Střední aritmetický výkon:
$$R_a = \sum_{i=1}^m \frac{R_i}{m} = \frac{1}{m} \sum_{i=1}^m R_i$$

R_a je rovnoměrně váhován ($1/m$) ve všech programech a je úměrný součtu IPC, avšak ne součtu vykonávacích časů (nepřímo úměrně). Proto střední aritmetický výkon selhává...

$$\begin{aligned} R_a &= \frac{1}{2}(R_1 + R_2) = \frac{1}{2} \left(\frac{IC_1}{T_1} + \frac{IC_2}{T_2} \right) = \frac{1}{2} \left(\frac{IC_1}{IC_1 \cdot CPI_1 T_{CLK}} + \frac{IC_2}{IC_2 \cdot CPI_2 T_{CLK}} \right) = \\ &= \frac{1}{T_{CLK}} \left(\frac{IPC_1 + IPC_2}{2} \right) = \frac{1}{T_{CLK}} \left(\frac{IC_1}{2C_1} + \frac{IC_2}{2C_2} \right) \quad \text{avšak} \quad IPC_{1,2} = \frac{IC_1 + IC_2}{C_1 + C_2} \end{aligned}$$

Pokud však $C_1 = C_2$ (stejný celkový počet cyklů; tj. při téže frekvenci oba programy běží stejně dlouho) je R_a použitelný

Výkonové metriky

- Střední geometrický výkon:
$$R_g = \prod_{i=1}^m R_i^{\frac{1}{m}}$$

Nesumarizuje reálný výkon, nemá inverzní relaci k celkovému času.
Pro porovnávání s normalizovanými údaji vzhledem na referenční stroj.

- Střední harmonický výkon:
$$R_h = \frac{m}{\sum_{i=1}^m \frac{1}{R_i}}$$

$$R_h = \frac{2}{\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2}} = \dots = \frac{1}{T_{CLK}} \left(\frac{2}{CPI_1 + CPI_2} \right) = \frac{1}{T_{CLK}} \frac{2IC_1IC_2}{C_1IC_2 + C_2IC_1}$$

Pokud však $IC_1 = IC_2$ (oba programy jsou stejně velké) je R_h použitelný

- Existují taktéž vážené verze těchto výkonů...

Současné trendy a obsah budoucí přednášky

Cílem je maximalizovat programovou propustnost

$$W = 1 / T = IPC \cdot f_{CLK} / IC$$

Technologie

- Rychlost šíření elektrických signálů shora omezena rychlostí světla (při 3,6 GHz je perioda 0,278 ns => 8,3 cm) (zpoždění propojení dominuje nad zpožděním hradel)
- Dnes již 32 nm CMOS technologie (atomový poloměr atomu křemíku je 0,111 nm)

Architektura (Hardware + Organizace HW + ISA)

- paralelizmus podporovaný hardwarem na nejnižší úrovni (bit-level parallelism),
- instrukční paralelizmus (zřetězení, superskalární a spekulativní vykonávání, vykonávání mimo pořadí,...),
- paralelizmus na úrovni vláken,
- datový paralelizmus (viz loop-level parallelism),
- paralelizmus na úrovni úloh (funkční al. řídicí paralelizmus)